

COMPETENȚA DE COMUNICARE – COMPREHENSIUNE RECIPROCĂ ȘI INTER-COMPREHENSIUNE

IAROVUI Rodica,

doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Republica Moldova

Rezumat. *Curriculumul național pentru învățământul primar proiectează abilități în producerea și recepționarea mesajului oral, în situație de comunicare. Mulți cercetători s-au uitat la această problemă. Înțelegerea sau înțelegerea este încă în fața locului. Înțelegerea este condiționată de nivelul abilităților de comunicare. Scopul este de a ajunge la un consens real. Comunicarea interpersonală are loc într-un anumit context. Conext generatorul de comportament. Comportamentul non-verba creează calitatea abilităților de comunicare.*

Summary. *The national curriculum for primary education projects skills in producing and receiving the oral message, in communication situation. Many researchers have looked at this issue. Understanding or understanding is still in the spotlight. Understanding is conditioned by the level of communication skills. The goal is to reach a real consensus. Interpersonal communication takes place in a certain context. Context the generator of behavior. Non-verba behavior in create the quality of communication skills.*

Cuvinte cheie: *competență de comunicare, înțelegere reciprocă, inter-înțelegere, citire, adecvare, vorbire, context, comunicare nonverbală, performanță, gramatică și relele textuale.*

Keywords: *communication competence, mutual understanding, inter-understanding, reading, adequacy, speech, context, nonverbal communication, performance, grammar and textual rele.*

Prin competența de comunicare înțelegem capacitatea cuiva de a recepta și produce mesaje orale, receptarea textelor literare și nonliterare prin tehnici de lectură adecvate cu așa calități: corectă, cursivă, conștientă, expresivă, capacitatea de gestionare a experiențelor lectorale în diverse contexte: sociale, educaționale, culturale. Codul Educației al Republicii Moldova prin articolul 11(2), stipulează competențele-cheie, printre care și competențe de comunicare în limba română. Curriculumul național pentru învățământul primar din 2018 proiectează acestea prin cele șase competențe specifice ale disciplinei limba și literatura română pentru toate clasele: I-i, a II-a, a III-a și a IV-a.

De acest fenomen, de comunicare, s-au preocupat mai mulți cercetători. De exemplu: Jiirgen Habermas a propus un model al comunicării ce are la bază înțelegerea și teoriile de pragmatică a comunicării. „Înțelegerea sau comprehensiunea se produce atunci, când între membrii unei comunități lingvistice se realizează un acord în privința justetei unei exprimări relative la un fundament normativ recunoscut în comun.” [2, p. 5] Suntem de acord. Fără de fundament recunoscut în comun nu poate fi comprehensiune. Acestea au în vedere prin comunicare:

„*Comprehensiune reciprocă, ca inter-comprehensiune (acces la intersubiectivitatea altuia, la intențiile și motivațiile sale)*” [1, p. 25] Suntem de acord. Când sunt înțelese intențiile vorbitorului s-a realizat reușit actul de comunicare și invers, atunci când nu sunt înțelese cele comunicate de vorbitor, nu poate fi realizată comprehensiunea. Aceste lucruri depind atât de vorbitor cât și de ascultător. Un vorbitor cu multe lecturi și competent poate construi și emite mesaje accesibile ascultătorului. Poate accede la nivelul interlocutorului. În cazul de față e portretul învățătorului. A învăța elevii să construiască corect mesaje este obiectivul școlii zilelor noastre. Aceasta se poate realiza prin lecturi efectuate de către elevi, însoțite de diverse sarcini comprehensive.

Factorul social condiționează comunicarea: „*Pragmatica universală privește comunicarea ca transmitere de conținuturi propoziționale ce sunt condiționate social.*” [3, p. 5] Deci, comunicarea de conținuturi propoziționale nu poate avea loc decât prin relațiile interpersonale.

Jürgen Habermas vede „*universalitățile pragmatice*” ca propuneri pentru sistematizarea actelor de vorbire. „*Relația între competența lingvistică și cea comunicațională obligă interlocutorii la asimilarea enunțului ca enunț, relația vorbitorului cu exprimările sale și respectarea regulilor.*” [3, p. 6] Aceasta face posibilă realizarea unei situații ideale de vorbire. Suntem de acord cu asemenea afirmații. Respectarea de reguli este de o importanță enormă în emiterea și asimilarea de mesaje. „*Înțelegerea este condiționată de nivelul competenței comunicaționale, dar și de trecerea de la acțiunea comunicativă la discurs care este forma superioară a comunicării.*” [3, p. 6] Discursul facilitează comprehensiunea prin însăși construcția sa internă.

Competența comunicațională constă în transformarea propozițiilor în discurs, adică trecerea de la expresii lingvistice la propoziții în context. În context enunțurile trebuie să urmeze logic una după alta, să se refere la același subiect, să se completeze unele cu altele, să formeze un tot întreg, să aibă sens, să facă claritate. „*Înțelegerea ca scop al discursului reprezintă realizarea unui consens real, apelând la mijloacele verbale ale discursului însuși.*” [4, p. 114]. Înțelegerea fiind raportată la context comunicațional ideal este garant al validității consensului și indicator al înțelegerii reale. Acest fapt este depășit prin discurs, care este cel mai înalt grad al actului de comunicare, în cadrul căruia au loc interpretări și explicații, judecăți de valoare și argumente.

În consensul pragmatic din *acțiunea comunicativă* pot surveni perturbări ce se pot clarifica prin întrebări, explicări, justificări. „*În cazul discursului lămuririle se transformă în interpretări, judecăți, explicații teoretice, judecăți teoretice.*” [3, p. 208] Consensul poate fi numit acordul exprimat de ascultător privitor la cele comunicate de vorbitor. Pentru Jürgen Habermas „*Discursul este o formă originală a consilierii umane.*” [4, p. 33]

În cadrul unui act comunicativ, pentru a se convinge unul pe celălalt, adică pentru a se ajunge la consens, are loc: „*Schimbul de argumente este un proces argumentativ. El se face cu scop de motivare rațională pentru a schimba atitudinea interlocutorului.*” [4, p. 152] Fără schimb de

argumente nu se poate de verificat dacă s-a ajuns la consens. Comunicarea lipsită de distorsiuni este posibilă doar bazată pe consens. „*Consensul e o cunoaștere propozițională împărtășită intersubiectiv, pe o concordanță normativă și pe o încredere reciprocă.*” [4, p. 130] În cazul când este lipsă de încredere nu putem vorbi despre consens.

Problema *comprehensiunii* este abordată și la L. Wittgenstein. În *Caietul albastru* el ne previne asupra a ceea ce pierdem asupra diversității situațiilor în care folosim cuvinte cu diferite utilizări. El nu caută fapte noi, dar caută să explice lucruri din cele mai familiare, dar care sunt încurcate.

L. Wittgenstein pornește de la ideea de limbaj ideal și face trimitere prin jocurile de limbaj la formele concrete de viață. Aceste jocuri de limbaj pot fi acte și activități obișnuite care se supun ludicului și nu organizărilor rigide. „*Prin jocuri de limbaj se înțelege căi de a folosi semnele, ... studiul formelor primitive de limbaj, ... forme de gândire ce apar pe fundalul derutant al unor procese de gândire foarte complicate. Jocurile de limbaj sunt formele de limbaj cu care începe un copil să folosească cuvinte.* [11, p.17]

N. Chomsky vedea competența lingvistică din perspectiva unui vorbitor ideal și al unui ascultător ideal pe când Habermas, însă, vede competența comunicațională ca o situație de vorbire ideală prin faptul că competența lingvistică se referă la norme lingvistice. „*Competența comunicațională fiind măiestria universalilor constitutive ale dialogului, indiferent de restricțiile impuse de condițiile științifice.*” [2, p. 7]

Jürgen Habermas, în *Conștiință morală și acțiune comunicativă*, propune spre utilizare termenul de competență de comunicare. Argumentând prin faptul că „*Competența de comunicare trebuie să fie legată de un sistem de reguli care generează o situație ideală de discurs, fără referire la codurile lingvistice care leagă limba și pragmatica universală cu rolul sistemelor actuale.*” [2, p. 123] De aici se vede necesitatea respectării regulilor într-un act de comunicare pentru a întruni un discurs sau o situație ideală. Dell Hymes prin *competența comunicațională* are în vedere satisfacția nevoilor practice, deoarece sokoate nevoile teoretice și practice un corp: „*Munca motivată de nevoile practice ar putea ajuta la construirea teoriei de care avem nevoie.*” [5, pp. 245-260] El respinge dihotomia competență – performanță, dar le privește ca fețe ale aceleași monede. Dell Hymes consideră posibilitatea formală ca o preocupare esențială. „*Am putea spune, deci, că ceva este posibil în cadrul unui sistem formal, dacă este gramatical, cultural, sau, uneori, comunicativ.*” [5, p. 254]. El definește termenul de adecvare.

Adecvare este comportamentul așteptat într-o situație de comunicare. Contribuția sa în ce privește *competența* constă în faptul că adaugă competenței lingvistice pragmatismul:

1. Introduce pentru prima oară termenul de *competență de comunicare* pentru distincția dintre competență și performanță;

2. Dezvoltă teoria lingvistică în vederea distincției dintre vorbire și limbă;

3. Transformă lingvistica în sociolingvistică, disciplină independentă, care recunoaște produsele sociale ca procese simbolice condiționate de comunicare, ceea ce trimite la context, educație și învățare;
4. Dezvoltă teoria educației, învățării limbajului și comunicării.
5. Susține ideea privitor la competența comunicatională:

„*Ca capacitate de adaptare și interacțiune socială a unei comunități ce permite producerea și interpretarea mesajelor și negocierea sensului în diverse contexte specifice.*” [6, pp. 12-260] Prin toate acestea și-a adis aportul la dezvoltarea teoriei de competență de comunicare, făcând multe clarități, cu care suntem de acord.

Henry Widdowson definește competența de comunicare așa: „*Set de strategii sau de procedee creative ce permit înțelegerea valorii elementelor lingvistice în context.*” [10, p. 129] Suntem de acord cu faptul că competența de comunicare constă în capacitatea de a înțelege mesaje și depinde de nivelul de **abstractizare și de gradul de contextualizare**. De aici reese că *competența* de comunicare este abilitatea de a face corecțiile necesare în funcție de context, adică adaptare la context sau la indicatorii contextului. Comunicarea interpersonală se realizează untr-un anumit context. Se axează pe înțelegerea interacțiunilor sociale și factorilor cu rol important sau chiar decisiv. *Competența interpersonală*, din perspectiva lui Goffman, presupune: „*Acțiune sprijinită pe judecățile interlocutorului și validată prin elementele situației comunicationale.*” [9, p. 29] Goffman vedea lumea socială teatru.

„*Contextul este generatorul comportamentului, și constrângerile situaționale rezultă din interacțiunea lor directă.*” [9, p. 30] Goffman amintește că actele comunicationale nu sunt doar transfer de informație, dar o situație complexă și structurată. Un vorbitor competent cunoaște regulile jocului și e conștient de calitatea interacțiunilor. Un alt aspect au fost întâmplările. Ele susțin competența în comunicarea eficientă, adaptabilitate și flexibilitate comportamentală. **Competența interpersonală** se referă la comportamentul adecvat și accentuează termenul de competență de comunicare. Pentru a avea competența de comunicare dezvoltată la cel mai înalt grad e nevoie de multe lecturi. Din lecturi și prin lecturi poți însuși un anumit vocabular, poți observa modele de situații comunicationale, modele de enunțuri construite, tipuri de texte, tipologii de personaje, figuri de stil etc.

Comportamentele nonverbale sunt niște manifestări ale comunicării nonverbale. Într-o situație de comunicare cuvintele nu sunt suficiente pentru a reprezenta conținutul. Paralimbajul vine să completeze acest neajuns. El are mai multe funcții.

Fig. 1. Funcțiile comunicării nonverbale

Comportamentele comunicationale nonverbale e capacitatea de a decoda emoțiile. Poate fi realizată prin zâmbet, privire, distanță. Aceste reacții pot influența comunicarea pozitiv sau negativ.

Un vorbitor când privește în ochi ascultătorul acela înțelege mai bine mesajul transmis prin discurs. *„Rolul privirii este de a regla procesul conversațional și de a capta atenția pentru a se putea schimba cu rolurile ascultătorul și vorbitorul. A privi interlocutorul în ochi în timp ce vorbim sau atunci când ascultăm este rezultatul educației și sporește gradul de credibilitate”* [7, p. 47]. Acesta va genera reglare din partea ascultătorului prin emisii vocale, mimică facială sau mișcări ale unor părți ale corpului sau capului.

„Expresia facială, gesturile, mimica și alte mișcări ale corpului pot fi utilizate pentru a transmite mesaje” [7, p. 13]. Aceștea sunt indicatorii cei mai buni ai multor tipuri de informații și ai calității emoțiilor. Postura corpului la fel poate indica intensitate emoțională.

Timpul verbelor poate comunica și el informații ce afectează actul de comunicare afirmă Knapp Marc și Hall Judith. *„Timpul prezent, trecut sau viitor al dialogului poate orienta temporar mesajul”* [7, p. 22]. Suntem de acord că claritatea în ce privește timpul din conținutul mesajului poate limpezi sau afecta comunicarea.

Deci: Comunicarea nonverbală rămâne mai credibilă față de comunicarea verbală cu toate ce ele sunt complementare. Poate avea sens chiar dacă este percepută de o singură parte a actului comunicațional. Percepția este parte a comunicării nonverbale. Capacitatea de a decoda mesaje nonverbale poate a fi cheie de succes a multora din noi.

Knapp Marc și Hall Judith continuă: *„Subiecții ce au avut probleme de descriere a sentimentelor proprii au dat dovadă de expresivitate non-verbală săracă fiind asociată cu comportamente de evitare sau comportament auto-controlat”* [7, p. 18]. Suntem de acord și cu aceasta.

Adecvarea este evitarea încălcării normelor sociale sau interpersonale, așteptărilor sau regulilor, dar și *„Îndeplinirea în context a standardelor de proprietate și legitimitate”* [8, p. 20]. Este adevărat că atunci când așteptările nu corespund ofertei este lipsă de adecvare.

Spitzberg Brian ajunge la concluzia că competența e corelată cu adecvarea. *„Adecvarea se menține în cadrul contextului prin dimensiunea creativă a competenței prin interacțiune cu contextul”* [8, p. 98]. Noi susținem concluzia lui Brian prin faptul că adecvarea e dovadă a prezenței competenței.

Competența în comunicare se bazează pe structuri de cunoaștere ce stau la baza comunicării și au rol de producere, receptare și înțelegere. Comunicarea de succes este condiționată de transparența intențiilor vorbitorului. Ea presupune cunoaștere reciprocă în care vorbitorul informează.

Competența verbală integrează toate componentele limbii și generează dimensiunea lingvistică ce conține elementele de construcție ale comunicării și dimensiunea textuală ce presupune stabilirea conexiunilor logice între enunțuri și structurile textuale – descriptive, argumentative, narative, explicative, dialogate etc. și dimensiunea discursivă, de interacțiune verbală.

Competența cognitivă presupune totalitatea de operații intelectuale ce contribuie la producere și înțelegere de mesaj.

Competența enciclopedică cuprinde cunoașterea mai multor domenii de activitate umană și aspectelor lingvistice, discursive, textuale.

Competența literară tinde spre exploatarea creativității verbale individuale.

Competența ideologică presupune reacții la diverse principii, valori și idei, atitudini ce rezultă din discurs.

Competența socio-afectivă este centrată pe atitudini și sentimente ce influențează comportamentul verbal al fiecăruia.

Concluzii

Comprehensiunea reciprocă se realizează prin înțelegerea intențiilor comunicaționale. Competența comunicațională rezidă în transformarea propozițiilor în discurs sau a expresiilor în propoziții în context. Contextul este generator de comportamente, și constrângerile situaționale rezultă din interacțiunea comportamentelor. Lecturile duc la dezvoltarea competenței de comunicare. Comportamentele non-verbale sporesc calitatea competenței de comunicare. Competența de comunicare este vizibilă prin performanțe comunicaționale. Competența de comunicare e corelată cu adecvarea la context care rezidă în respectarea regulilor: gramaticale, discursive sau textuale, pragmatice.

Bibliografie

1. Flueraș, V. Modelul scrierii procesuale – premisa formării competenței de comunicare scrisă. În *Limba Română* nr.3, anul XXIV Atelier de scriere și citire. Chișinău, 2014.
2. Habermas, J. *Conștiința morală și acțiune comunicaivă*. București: Ed. All Educațional, 2000.
3. Habermas, J. *Cunoaștere și comunicare*. București: Editura Politică, 1983.
4. Habermas, J. *Sfera publică și transformarea ei structurală*. București: Editura Univers, 1998.
5. Hymes, D. *Fundamente în sociolingvistică o abordare etnografică*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974.
6. Huserl, E. *Criza științelor europene și fenomenologia transcedentală*. București: Editura Humanitas, 2011.
7. Knap, M. Hall J. *Nonverbal communication in Human interaction*. Londra: Editura Cengage Learning, 2013.
8. Spitzberg, B. *Un model de competență de comunicare interculturală*.
http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/a__model_of_intercultural_communication_competence.pdf Accesat 04.09.2021.
9. Stănculescu, E. *Sociologia educației familiale*. Iași: Editura Polirom, 1997.
10. Widdowson, H. *Cunoașterea limbajului și abilitatea de utilizare*. în *Lingvistică aplicată*, vol. 10, nr. 2, 1989.
11. Wittdcenstein, L. *Caietul albastru*. București: Editura Humanitas, 2005.